

Megjelenik a lap **Temesvárott** minden **kedden**.

Előfizetési díj akár helyben, akár postai szétküldéssel:

Egész évre 6 ft. pp. = 6 f. 30 kr. ujp.

Fél évre 3 ft. pp. = 3 f. 15 kr. ujp.

A helybeli előfizetők a lap házhozordásáért rendelést tehetnek a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros, bécsi utca 68. szám, első emelet.

DELEJTÜ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Jelige: Csak az a nemzet vész el, mely önmagát elhagyja.

Előfizetheti helyben a szerkesztőségénél, vagy a helybeli könyvkereskedésekben; vidéken minden cs. kir. postahivatalnál szerkesztőséghez utasítandó bérmentes levelekben.

Hirdetések minden közhasználatban lévő nyelven fölvételnek. A beiktatásért minden három hasábos egyes sorért 4 p. vagy 7 uj krajcárnyi díjszámítatik.

Kiadó hivatal: belváros, bécsi utca Uhrmann Márton műkereskedésében.

Kedd, december 6. 1859.

49. szám.

Második évi folyam.

Etel lakáról.

Honunk területének minden történeti emlékü pontja, melyről ősi dicsőségünk sugára ragyog felénk a századok homályából, nemzeti önérzetünk erejét emeli, s a földhöz, melyen őseink nehéz küzdelmek közt, nagy tettekben gazdagon, éltek és haltak, az anyagi érdekek-nél sokkal erősebb s nemesebb szellemi érdekekkel, a honszerelem varázserejével vonzza lelkünket.

Melyik igaz magyar nem ohajtaná ismerni a helyet, hol a világtörténet menetelére oly hatalmas befolyást gyakorolt nagy hun király Attila vagy Etele büszke palotája állt, vagy a halmot, mely alatt e népünk emlékezetében másfél ezredév óta maig is ünnepelt nemzeti nagy hőstünk hamvai nyugszanak? Ez utóbbit legrégibb honi évkönyveink Kézai, Thuróczi, a budai s pozsonyi krónikák a Dunán túl Keveházához, a nagy nemzeti hun temetőbe helyezik, míg népünk hagyományja, melynek forrását többé ki nem nyomozhatjuk, túl a Tiszán Dombegyházán keresi; az elsőnek meghatározását az Attilával egykoru byzanti író, az V-dik században élt Priscus Rhetor adataiból kísérhetjük meg, ki 449-ben Kr. u. az Attilához küldött byzanti követség tagja volt, s kitől ez utjának igen érdekes leírása maradt ránk.

Mind azon hazai íróink, kik Etel egykori lakának meghatározásával foglalkoztak, csakugyan Priscus előadását vették vizsgálataikban alapul, és mégis az eredményre nézve egymástól mennyire eltértek. Bél Máttyás, Timon Sámuel, Benkő József Attila e lakát Moldvában keresték; Desericius Ince és az ő nyomán legközelebb Mogyorósi János a tiszántuli sikra Gyula mezejére helyezték; Oirokocsi Fóris Ferenc a XVII-dik, Huszti András a XVIII-dik század végén s legközelebb én is Priscus fordításához mellékelte jegyzeteimben azt a Duna s Tisza közére, Jász-Berény tájára hittem helyezendőnek; legujabban pedig Révész Imre ez állítás ellenében fölszólalva „Etel laka“ című tudományos értekezésében a Pray György, Sinai Miklós és utána Budai Ézsaiás által már fölemlített azon állításnak ugyekszik újabb és a leggondosabban összeállított erősségekkel érvényességet szerezni, hogy Etel laka a felső-tiszai sikon, nevezetesen a Szabolcs megyei Balmoz-Ujváros közelében az egykori Ethelaka nevezetű pusztán állott.

Révész Imrét, mint munkájának előszavában kifejti, egyedül az általam a mult években többször kételkedés nélkül említett meghatározás fölötti megütközése bírta arra, hogy Etellakáról már több mint egy évtized óta táplált véleményével a nyilvánosság mezejére lépjen, s így én méltán örömet nyilváníthatom a fölött, hogy e munka, melylyel történetirodalmunk minden esetre nyert, az én munkásságom következtében, bár egyenesen ellenem irányozva, látott világot. Nyereség lenne az irodalmunkra nézve még azon esetben is, ha a vélemény, melyet történeti bizonyosságra akar emelni a szigorú bírálat előtt, csak pusztá vélemény maradna; minthogy lapjain több egyes eddig kérdéses tétel teljesen kitisztázva bizonyosságra van emelve, de nézetem szerint még azért is, mert e munka mintegy példányul szolgálhat, miképen kelljen tudományos kérdésekben az ellenvélemények ellenében szigorú bírálattal ugyan, de mindig a dolog érdemét tartva szem előtt, tisztán tudományos védvekkal harcolni.

A mily nyílt, férfias hangon szól Révész ellenem említett munkájában, éppen oly egyenes nyíltsággal fogom én arra ellenészrevételeimet előterjeszteni; nem mintha e tudományos vitában a diadalt erőnek erejével részemre kívánnám döntetni, s az ellenvéleményt, mennyiben alaposan tanít és megigazít, kellően nem tudnám vagy nem akarnám méltányolni, hanem azért, hogy kimutassam az általa fölhozott erősségek azon gyengébb oldalait s hiányait, melyek nem engedik, hogy előbbeni meggyőződésemtől, miszerint Attila kérdéses laka a Duna-Tisza közén feküdt, elálljak. Mődot kívánok ez által az elfogulatlan szigorú bírálatnak nyújtani, hogy e kérdésben közöttünk mind kettőnk kihallgatása után ítélhessen.

Mind ketten Priscus utleírását tartottuk, mint alapot, szemünk előtt; s így az a kérdés: vajjon annak egyes helyeit magyarázva nem tévedtünk-e?

Hogy Priscusékat, mielőtt a Dunán átkeltek, a hun révészek a mai Morava folyón szállították volna át s a követség még a Dunán túl a mai Szerbországban találkozott volna Attila hun hadaival, — miként én Priscus erre vonatkozó sorait a bennök rejlő anachronismusra nem ügyelve értelmeztem, — tévedésnek elismerem, s így e kérdésre nézve, mely ugyan a főkérdés lényegére nem tartozik, Révész megigazítását helyesnek elfogadom. Óvó figyelmeztetésül veszem to-

vábbá azon megrovást, miszerint Priscus fordításához mellékelt jegyzeteimben az Écska, Rof, Csát, Egyek mai helyneveket csak pusztá hangzásuk alapján hun személyekkel és történetekkel hoztam kapcsolatba, mely eljárás, mint Révész mondja, vigyázat és ellenőrség nélkül gyakorolva irodalmunk mezejét gyommal boríthatná el: bár lehetetlen elhallgatnom, hogy ha Etele, Buda, Keve, Kadicsa hun személynevek hazánkban helynevekkül a késő századokra fönmaradtak, teljességgel nem tartom hihetetlennek, sőt bizonyosnak merem állítani, hogy más előkelő hun férfiak és nők nevei is az általok birt földön mint helynevek századokról századokra átörökültek, s Árpád magyarjai által, kik a bejövételökkor létezett hun, avar, vagy idegen például szláv, germán eredetű helyneveket nem irtották ki, elfogadva mai napig is élnek. Elismerem végre, hogy én azon három legnagyobb folyó nevének megfejtésében, melyeken Priscusék az Al-Dunán átkelve mai hazánkban áthajóztak, tévedtem: a mennyiben Priscus Drékón, Tigász és Tifézász nevei között a Tifezászt, a Tisza ujabbkori latin Tibiscus neve által félrevezetve, Tiszának vettem; holott az alatt, mint Révész alaposan kimutatja, valósággal a Temes értendő; s mennyiben a Tigászt minden bővebb okadatolás nélkül Bégának, a Drékont pedig Temesnek magyaráztam; holott Révész valódi alapos bizonyítása után, — melyet én értekezése egyik legbecsesebb részének tartok, — kétségtelen, hogy a Tifezász alatt a Temes, a Tigász alatt a Tisza értendő. De már a harmadik folyam meghatározására nézve, hogy t. i. „a Drékón nem lehet más mint a Maros,“ mit Révész maga sem támogathat semmi régi író, oklevél vagy emlék tanúságával, miután e név tudunkra egyedül Priscusnál s az őt átiró Jornandesnél maradt fön Dricca alakban, bizonyos meggyőződésre Révész erősségei után nem juthatok.

Priscusnak azon szavai ugyanis, hogy ezen három folyó hajózható, vagy ha Révész értelmezését elfogadjuk, valósággal hajózott volt is, (a Jornandes szerkesztményének *ingentia flumina* kifejezését tekintve sem vehetve, mennyiben a Temest, Marost, sőt még a Tiszát sem illetheti az *ingens* nevezet), nézetem szerint nem zárják ki azon értelmezést, hogy a Drékón a Maroson kívül más folyó, például a Béga is lehetett; mert ha Priscus e folyón, mind kettőnk értelmezése szerint a Tiszába szakadásához nem igen távol, Écska vagy Becskerek táján, kelt át, ugy azt hajózhatónak méltán nevezhette. Azonban ha Priscus ezen helyét bővebben vizsgáljuk, azt vehetjük észre, hogy ő a hajózható (*ναυδιπορος*) jelzővel nem kereskedelmi hajózásra valósággal használt folyót akar értetni, hanem azzal mintegy csak azt akarja tudtul adni, hogy e három legnagyobb folyón hajóval, tulajdon szavai szerint „faderékből vájt dereglyéken“ kelt át, mig a többi csekélyebbekben, mint maga mondja „talpakon hajóztunk át, melyeket a barbarok szekereken hordtak utánok a vizenyős helyeken keresztül.“ Azon erősség sem nyom többet, hogy Priscus szerint, midőn Anataliosz és Nómiosz byzanti követek a Dunán átkelve Attilához

utaztak s a Drenkón folyóig érkeztek, Attila eléjük jött s velök itt értekezett: mert ebből éppen nem következik, mit Révész állít, hogy e folyónak a Dunától messze, s Attila székhelyéhez nem igen távol s éppen annyira kellett volna lenni, mennyire a Maros esik az Ujváros melletti Ethelakához; annyival inkább nem, mert Priscus ezen szavaiból: „Anatoliosz és Nómiosz kíséretökkel együtt az Isztroszon átkelvén a Drenkón nevezetű folyóig mentek bé Szküthiába; Attélász ugyanis ezen férfiak iránti kiméletből, hogy messze útra ne fáradjanak, azon helyen tartott velök összejövotelt,“ azt lehet és kell következtetnünk, hogy ezen folyó Attila lakához még messze útra feküdt, s így az Al-Dunához inkább minél közelebb mint sem távolabb keresendő. Azon harmadik erősségre nézve, hogy „nem lehetetlen, miszerint a Drékón vagy Dricca folyónév a Zaránd megyében éppen a Maros mellett eső Drejka nevű kis bányászati községben maradt fön,“ azon ellenvetésem, hogy ily nevű község a mai Zarándban nem létezik; de e megyében a Maros éppen nem, hanem a fehér Körös folyván a Maros mellett nem is létezhetik; a régi Zaránd megyének a mai Arad megye egy részét alkotó Maros melletti vidékén sem voltam pedig képes ily nevű helységet, — melyet Lenk von Trenkenfeld Siebenbürgens Lexikonában honnan honnan nem igtatott be, — földrajzi segédeszközeim segítségével fölfedezni.

Révész Imre kelleténél nagyobb súlyt helyez arra, hogy Priscusék a Maroson átkeltek, s így a helynek, mely felé törekedtek, t. i. Attila lakának, a tiszántúli sikon kellett feküdni: holott föltéve de meg nem engedve, hogy a Drékón csakugyan a Maros volt, hogy e folyón a követség valósággal át is kelt, ebből magából még teljességgel nem következik, hogy Attila lakának, melyhez igyekeztek, mulhatatlanul a Tiszán túl kellett lenni s az a Duna-Tisza közti sikon nem fekkelt volna. Ugyanis ha valaki Szendrőnél a Dunán Tomasovácnál a Temesen, Becskerek táján, mint Révész magyarázza a Bégán átkelt, Torontál megyén át, mely koránt sem oly járhatatlan mint Révész gondolja, egyenes éjszagnak a Marosnak vonulhat, ezen átkelve a Tiszának tarthat, s azon egy alkalmas réven, milyen volt már Árpád korában a magyar hadak által használt böl-di rév Szentes közelében, átkelhet, s minden kitérés és kerülés nélkül juthat el Jász-Berény tájára. Sőt az Al-Dunától az egész mai Bánságon, a Maroson de még a Körösön is átkelve, s a Tiszán Vezseny vagy Szolnok táján átlépve is eljuthat az ember Jász-Berény vidékére, a nélkül hogy csak egy lépéssel hosszabb utat kénytelen lenne tenni, mint ha Révész szerint a Tiszán Török-Becsénél átkelve a Duna-Tisza közén ügyekének éppen e pont felé. Azért ha megengedjük sőt elfogadjuk is, hogy Priscus nem csak a Temesen, Bégán, Maroson, hanem a Körösön is átkelt, magából ebből még nem győződhetünk meg, hogy Etele lakának Szabolcsban kellett s Jász-Berény táján nem lehetett feküdni.

Annyival kevesbbé vagyok képes erre nézve meggyőződni, mert Priscus világosan mondja, hogy ő a

Tiszán is átkelt. Ezt Révész maga is elismeri, s hogy még is őt a Debrecen vidéki síkságra még pedig a Maroson keresztül vezethesse, kénytelen azon erőltetett s Priscus szavaiból éppen nem igazolható magyarázathoz folyamodni s azt természetesen vitatni, hogy ő a Tiszán Török-Becsénél átkelvén, azon Kanizsa fölött Martonos és Keresztúr körül ismét visszament, és így érkezett Szeged és Makó közt a Maroshoz. Hogy Révész ezen tiszai kétszeri átmenetelt hihetővé tehesse, kénytelen azt állítani, hogy Priscus utleírásának ezen része az eredetiben hihetően bőven és részletesen le volt írva s csak a kivonat készítője rántotta azt összebb s ez hagyta ki a Tiszán másodszor történt átmenetelről szóló szavakat. Azonban én ezen igen is merész és semmivel sem bizonyított állítást éppen nem hiszem tartatónak; mert ha Priscus töredékeit gondosan áttekintjük, meggyőződhetünk, hogy azokban oly csekély fontosságú részletek oly terjedelmesen leírva maradtak fön, miszerint az átíróról éppen nem tehetjük föl, hogy Priscus előadásán rövidíteni akart volna; úgy hogy nézetem szerint e töredékeket nem is kivonatoknak hanem szemelvényeknek kell tartanunk Priscus goth és byzanti történetek című nagyszerű műveiből.

S miképen indokolja Révész a Tiszán való állítólagos kétszeri átmenetelt? Szerinte a Becskerektől Attila lakához (Debrecen vidékére) ügyekezö követeknek a Becskerektől jobbra balra terülö roppant mocsárok miatt kellett a Tiszán átmenni. Azonban a ki Torontál megye területét akár a valóságban akár csak jó térképekről is ismeri, be fogja vallani, hogy az ember Becskerekről Makónak tartva éppen nem kénytelen Becsénél a Tiszán át s Kanizsánál ismét visszakelni, hogy célját érhesse, miután ezen fáradságos és időrabló kitérés nélkül is, egyenes irányban haladva, semmivel sem talál több mocsáros vidéket utjában, mint a mennyit a Kanizsától Makóig terülö szintén vizenyös tájékon találhat. S tudjuk, hogy a térképeinket elsötétítö vizáradások és mocsárok nyáron által — mikor történt Priscus utazása, mert erős dörgés villámlás, zápor és utóbb verőfényről emlékezik utja közben, — honunkban rendszeren csak a térképeken szoktak létezni. De ha valósággal akadtak is Priscusék utjokban némi kiöntések, erekre, és mocsárokra: éppen arra valók voltak a barbarok által szekereken utánok hordott talpak, hogy az ily vizenyös helyeken átkelhessenek, valamint valósággal a három nevezett folyón kívül a többieken, mint maga Priscus írja, talpakon keltek át. S vajjon képzelhetjük-é, hogy valaki Becskerektől Debrecen vidékére ügyekezve céljától eltéröleg, idejét vesztegetve a Tiszán kétszer is átkeljen; holott oda a Tisza érintése nélkül hamarabb és kevesebb akadálylyal eljuthat?

Ugy hiszem, hogy egyedül Priscus olvasása után sem Révész, sem már előbb Sinai azon gondolatra nem jött volna, hogy Attila lakát Debrecen vidékén keresse, ha az oklevelekből a Szabolcs megyei Ethelaka nevü pusztáról tudomást nem nyertek volna. Sinai ez okleveleket csak határozatlanul emlegeti, s Révésznek köszönettel tartozunk, hogy azon négy darab XV. és

XVI-dik századi oklevelet, melyek e helyre vonatkoznak s Ujváros vidékére nézve becses földrajzi adatokat szolgáltatnak kinyomozta s említett munkájához függetlenül egész terjedelmökben közölte. Azonban ha tudjuk, hogy Ete nevü személyek éppen Magyarország első századaiban többen éltek, mint Ete Öndnek, a hét magyar vezér egyikének fija, Etö az Árpádhoz csatlakozott hét kün vezér egyike, és Ethei a Taks korában beköltözött Bila vagy Bija és Baks izmaeliták utóda *) s ha látjuk hogy Komáromban Ette falu, Tolnában Ete puszta, a székely földön Etéd és Etfalva helységek léteznek, melyek kétségtelenül hasonló nevü birtokosaiktól vették nevöket, nem gondolhatjuk-e igen természetesen, hogy ezen Szabolcs megyei Ethelaka helynév is valamely Ethe nevü birtokosától nyerte nevét?

Érezte ezen ellenvetés súlyát maga Révész is, s ezt azzal ügyekezett elhárítani, hogy az Ethelaka helynevet Ethellaka vagy Ethele lakából összevontnak nyilvánítja; mi szerinte éppen úgy történhetett, mint a hogy a Közép-Szolnok megyei egykori Ethel falu neve idővel Etelyre lágyult s ma mint puszta saját vidékén is széltére Ethé-nek hangzik. Megemlítvén ez utóbbi helynévre nézve, hogy én azt még 1855-ben is Ethej-nek találom nyomtatva,**) s így ezen bizonyítás nem áll minden kifogáson feljül, meg kell jegyeznem, hogy ha e névváltozást megengedjük is, még maga az Ethellaka nevezet sem győzhet meg bennünket arról, hogy itt valósággal a nagy hun király Etel lakott; miután nem csak 1333-ban fordul elő oklevelesen, mint Révész idézi is, egy Ethele nevü férfiú, hanem az egykorú Biborbanszületett Konstantin császár tanúsága szerint Árpád másod fijától való unokáját is, hihetőleg a nagy Ethele emlékére, Etzelé-nek hívták; ³⁾ de a XIII-dik század elején is élt egy Attila nevü férfiú, kinek birtoka éppen predium Athile név alatt említettik a várad regestrumban. ⁴⁾ S így még mindig kérdés maradhat a Szabolcs megyei Etellaka, melyik Eteltől nyerte nevét?

„Mind ezen kétségeket — mond Révész — teljesen eloszlatja és megdönti a hagyomány, mely a kérdés alatti Etellakát egyenesen Attila hún királylyal hozza összeköttetésbe.“ E hagyomány így hangzik latinul: Attila natus est Engaddi; educatus est in Zelemér, sepultus est in Dombegyháza. Nem feszegetem e hagyomány Zelemérré vonatkozó részének eredetét, melyet Révész sem képes a Rofi Borbély család egyik nem rég elhalt tagjának emlegetésénél feljebb vinni, s hajlandó vagyok elfogadni, hogy az a népmonda után alakult, bár mint Révész maga is elismeri a nép ma többé Etellakának nevét sem ismeri s a vele szomszéd Zelemér pusztáról se tud semmi Attilára vonatkozó mondát: hanem elfogadom e hagyományt ősréginek, melynek eredete sötét homályban vész el. De ha a hagyomány

*) Ete, Önd fija. Anonymus Belae Regis Notarius VI. XIV. XV. s több fejt. — Etö (Etu) hun vezér U. o. VIII. X. fejt. Ethey U. o. LVII. fejt.

**) Erdély nagyfejedelemség minden községe betűrendes névtára. Összeállította Posch József. Kolozsvárt. 1855. 26. l.

³⁾ Constantinus Porphyrog. De administrando imperio 41 fejt.

⁴⁾ Endlicher, Monumenta Arpadiana. S. Gallen 1849. 662. l.

valósággal igaz volna is, ha Attila csakugyan Szabolcsban Zeleméren növekedett volna is, vajjon azért állíthatnók-e biztosan, hogy Attilának azon fapalotája, melyben ő a byzanti követséget fogadta éppen a Zelemér mellett eső Etellakán feküdt? Ezen hagyománynak csak azon esetben lehetne döntő nyomatéka, ha Priscus leírása minden kétségen kívül egyenesen Zelemér tájára vezetne bennünket, mi főntebbi ellenvetéseim szerint éppen nem áll, annyira nem áll, hogy Priscus valamennyi magyarázója között az egyetlen Pray volt az, ki Etellakáról nem tudva e palotát a felső-tiszai síkra Tokajtól délre helyezte; de ő is csak azon tévedéssel helyezte azt ide, hogy a követségnek a Tiszán átmenetelét, miről pedig Priscus világosan szól, kellő figyelemre nem méltatta.

S ha Priscus minden esetre döntő szavain kívül nekem a Jász-Berénybe vezető vélemény támogatására, mit a maga véleménye mellett Révész is tön, saját okoskodásomat erősségül lehet fölhoznom, e kérdés eldöntésére nézve figyelembe merem ajánlani azon észrevételemet, hogy valamint a hun birodalomnak, úgy az avarokénak és Magyarországnak természetes sulypontja, hol uralkodók székeiket s kormányuk középpontját tartották, mindig a Duna és soha nem a Tisza völgye volt. A Duna mellett feküdt az Etelről és testvéréről Budáról nevezett Etzelburg, a magyaroknál Buda vára (a mai Ó-Buda); a Duna mellett feküdt az avar khánok legerősebb Ringje azaz györje, éppen a mai Nagy-Györnél; Fejérvár, Esztergom, Visegrád, Buda Árpádtól fogva fejedelmek székhelyei s Magyarország kormányának központjai mind a Duna vidékén fekszenek. S vajjon éppen Attiláról, ezen éles belátású uralkodó és lángeszű hadvezérről, kinek tervei külföldben is éppen Nyugat-Európa ellen voltak intézve, tehetnők-e föl, hogy birodalmának természetes sulypontját föl nem ismerve a Tisza mögé húzódott s itt ütötte volna föl deszkapalotáját, melyben Jornandes szerint minden más lakai között a legörömebb mulatott? Attilának e vonzalmát a tiszántúli síkhoz a másfél ezred éves gyakorlat ellenében úgy hiszem igen bajos volna igazolni.

De tegyük föl, hogy e nehézség, mint tisztán okoskodás, a történeti tények valóságára nézve mit sem nyom, Attila tiszántúli laka ellen van még egy alapos, éppen Priscus előadásából vett ellenvetésem, melyet úgy látszik Révész nem is sejtett, hogy t. i. Attila palotájának közelében fővezérének kőből épített fürdője állott, az egyetlen kőépítmény Attila székhelyén, melyhez a követ Pannoniából, azaz túl a Dunáról, szállították. Hihetőnek tarthatjuk-e, hogy e fürdő építtetője Debrecen vidékére az oda oly távol eső Pannoniából hordatta volna a követ, melyet Tokaj vidékéről sokkal közelebből hozathatott volna? míg ellenben a Duna s Tisza közti síkon a kövek Dunántúlról hordatását igen természetesnek találhatjuk.

Ezek után úgy hiszem meg fog engedni nekem tisztelt tudományos ellenfelem, ha Jász-Berényhez és Kerekudvarhoz, melyekhez éppen csak Priscus utleírását követve hozzávetőleg okoskodás utján jutottam, mint

Attilának kérdéses lakának kétségtelenül biztos pontjaihoz nem ragaszkodva, azon eddigi véleményemben megmaradok, miszerint Attila laka a Duna s Tisza közötti síkon feküdt. Ha az ő erősségei engem az ellenkezőről meggyőzhetek s vélekedésem alapjait megdönthették volna, én volnék első, ki vele e kérdésben kezet fognék, annyival örömebb, mert én is mint ő a tiszántúli síkon születtem, s gyermek- és ifjú korom legszebb éveit az általa ezzel is dicsőíteni kívánt Debrecenben élttem át, s így engem is sokkal kedvesebb emlékek vonzanak e tájhoz, mint Jász-Berény vidékéhez, melyen életemben csak meg sem fordultam.

Szabó Károly.

Levelezések.

Pesten, december 2-án. Az elmúlt hétfőn a m. tudós társaság nyelvtudományi osztálya által tartott gyűlésében vettünk részt, mely minden tekintetben érdekességünket sokszorososan felfokozta. Elnök, Kubinyi Ágoston ur által felhivatott főtiszt, Vass József ur, ki academiai székfoglaló-beszédét volt tartandó. Vass József kétség kívül sokkal ismertebb történelmi buvárlatairól, jeles muzeumi cikkeiről, s általában írói talentomáról, mintsem igénytelen ismertetésünkre szorulna. Az elnöki felszólításra előlépett nevezett tanár ur, és elfoglalá helyét. Beszédének tárgya volt: „Irányszemek Cornelius szótáramhoz,” melyben eleven színezettel igyekezett megmutatni a classica litteratura előnyeit, hasznát, és fontosságát, honnét kiindulva — mint mondá — több évi fáradsággal egy önálló, részletes szótárt fejezett be Cornelius Nepos remekművéhez. E készen levő szótárt a t. academiának fel is ajánlotta. Nagyon hosszasak lennének, ha kiakarnók mutatni e beszéd jelességét, s azon szakavatott tapasztalatot, melylyel a tudós tanár kiemelte a jelen bomlott viszonyok között a latin nyelvnek szükségességét, miután annak tudása határozott befolyással van a magyar nyelv nagyobb mérvű használatára is, a mennyiben a szónoki erőt, a styl magasztosságát, az eszmék fenségét a remekíróktól elsajátítjuk s átolvastjuk min nyelvünkbe. Végül megköszönte megválasztatása által tanusított kitüntetését a t. társaságnak. Beszédét után zajos éljenések kísérték helyére. Mi is szívből kívánjuk, hogy a nemes tanárt a gondviselés sokáig éltesse a tudományosságának! — Vass József ur után Ballagi Mór foglalta el a széket, és felolvasá Zsarnai urnak beküldött székfoglaló beszédét, melyben az illető Csécsi nyomán helyesírási észrevételeket tett; de azok annyira nem helyesek, hogy többször zajos kacagást idéztek elő, p.: a) a magyar nyelv egy europai nyelvvel sem rokon (halljuk, halljuk!) hanem csak az ázsiai zsidóval (ezt igazán nem tudtuk még!) b) a magyar nyelvet idősebb korban nehéz tanulni (mást nem?) c) a magyarok Scythiából hozott betűiket megvetették a pogány vallás megutálása miatt, s a latin betűket fogadták el (ugyan ugy-e? Szerző nem sok oklevelet láthatott; még a 14—15-ik századból is vannak fen levelek, melyek gótbetűkkel írók). Továbbá azt mondja értekező, hogy a zsidók formájára őseink jobbról bal felé írtak, mint legtöbben a keletiek közül; azonban ez állítást be kellene bizonyítani. Különben tisztelnünk kell a jó szándékot, miután értekező egy némely nyegle német tudóst igyekezett megcáfolni, kik szerint a magyar oly barbar volt, midőn őshazáját elhagyá, hogy még betűje sem vala! Csécsi a cs és cz használatát helytelennek mondja a ts és tz helyett. Erről hajdanában sok mérges polemia folyt, s az élet megmutatta, melyik félnek van igaza. Előjön ez értekezésben a dsigum szó, ki tudja megmondani mit jelent? hihetőleg török szó, — Toldy Ferenc ur azon helyes észrevételt tette a felolvasás után, hogy a szók helyett szavak és megfordítva, használatnak: szó-vocabulum, szavak pedig, ha a tartalmat tekintjük.

Titkár ur aztán jelentő, hogy még két székfoglaló-beszéd küldetett be, de azok az idő rövidsége miatt felolvastaknak tekintessenek, mire hangos szóváltás keletkezett: vajjon, ki az év folyama alatt be nem küldi értekezését, tekintessék-e tagnak, vagy inkább oly egyénnek, ki mulasztás a általténylegesen visszautasítá a kitüntetését? E tárgy eldöntése a nagy gyűlésre maradt. Mi ugy vagyunk meggyőződve, hogy azon egyén, kit az academia megtisztel, föl tudja fogni a kitüntetés jelentőségét és siet az alapszabályok értelmében kötelezettségének eleget tenni, mert ki egy év alatt nem képes egy értekezést megírni, az ugyan nem érdemli meg, hogy a tudós társaságban mint tudós (!) szerepeljen. Végre Toldy ur jelenté, hogy a gr. Nádasdyféle pályajutalom kétszerezve lesz kitűzve minden második évben, hogy jelesebb költőink is méltónak tartásák a pályázást és a történeti tárgy átvitetik a magyar mondakörre is. Ezzel a gyűlésnek vége volt.

Mint rebesgetik vasárnap (4-én) Kisfaludy Károly temeinek a kerepesi temetőbe leendő átvitele fényes ünnepélyvel fogna megtörténni, miután felsőbb helyről az engedély megjött. Mennyiben van igaza a hírkövácsnak? jövőre meg fogjuk írni.

Lisznyai barátunknak a lapok által rebesgetett concertje elháríthatlan akadályok miatt hihetőleg el fog maradni. Sajnáljuk az élvezetet ígérő dalidő elmaradását, főként azért, hogy abban Bernát Gazsi barátunk is egy rövid, de humorteljes satyrico-bombaszticus fölolvastást volt tartandó, melyben a sikerült élcek mint röppentyűk pattognak.

Isten velünk!

Kolosvár, november 26-án. Fölteszem, igen jól tudják önök, mily szeliden, s mégis mennyi szivély, s mily meleg érzülettel ültük meg a nagy Kazinczy évszázados ünnepét; de azt mégis nehezen képzelik, mennyi érdek, mily forró ügyszeretet s mily hazafias lelkesültség örömnappait üljük e héten, melyen Erdély muzeuma örök időkre megalapítatik.

Tehát elvégre a kis Erdélynek is vannak nagy napjai!

A közjólét, az édes haza, a nemzet ügye iránt mindig hévvel dobogott fel Erdély fiának keble; s hogy szivét és fillérét egész odaadással áldozhassa föl, rég várt már az alkalomra. A mai napok valódi bucsujaratok alakját ölték magokra. Boldog, boldogtalan az utcákra siet; vidéki arcokkal népesülnek téreink; szállodáink zsufolvák, s bárhova tekintesz, ünnepies színezettel találkozol. A magyar öltözék egész fényében pompáz, a diszfogatok egyre robognak, s minden arcon nagy remények, nagy váratok kifejezése látható.

Az e rdélyi muzeum-egylet e napokban alapítatik meg. A vidék örege, apraja, ura, szegénye, boldog boldogtalanja, mind a muzeum ügyéről vált szót, messze vidékek emberei látogatnak bennünket, s örömmel hozzák áldozatul filléreiket, csak hogy a nemzet ez örök fényű oltára minél magasabbra, minél fényesebbre emelkedjék; s mert az ikernemzet legszentebb ügye forog kérdésben, ki fog csodálkozni, ha lakainkban, téreinken, köztanácskozási helyeinken a szomszédos hon választottaival is találkozunk?!

Már a folyó hó 21-ke is ünnepies alakot öltött; e nap délutánján érkezett körünkbe herceg-kormányzónk, egész szerényen, egész csendben, mintha a komolyságot akarta volna feltűzni zászlóul a következő fontos tárgyalásokra. Majdnem észrevétlen foglalt helyet kitűzött lakában, mignem az esti örömjaj, a hullámzó néptömeg, a laka előtt előzőnlő fényár, a lengő zászlók, a Hunyadi-s Rákóczy-nóták, a ki kitörő „éljen“ek bizonyosan kellemes érzületre rivallák fel csendes visszavonultságában. Az ünnepély kedélyes, a fogadtatás szivélyes volt; a herceg magyar hangon mondá el a „köszönöm, köszönöm“-jét. Erre a tisztelgő tömeg a zene

zúgó hangjával visszavonult a tanácsházhoz, s alig oltá el fáklyáit, mintha misem történt volna, tüzoltásra sietett, mely a város legszélső sarkán fenyegetőzék, de mely kevés kárral csakhamar elnyomatott.

A folyó hó 22-ke még zajosabb, még beszélőbb volt. E napon érkezett meg a magyar academiái küldöttség Eötvös báró vezérlete alatt; az elmaradtak közt leginkább Bartakovics után kérdezősködtek, hijában, az agg főpap, a tisztelet eleven tárgya után hijában tudakozódtak. Ő nem jelent meg, mert nem jelenhetett meg.

Az esti 8 óra megmeg ünnepélyes fényalakot öltött; a Bánffy házat elláthatlan néptömeg övezte körül; megindultak a tisztelgők százankint, mintha örömsugárzó arcukat, mintha szivők forró dobaját akarták volna láthatóvá varázsolni, mindegyik lángoló fáklyát emelt jobbájában; a piaci roppant tér alig volt képes a lélekből örvendőket befogadni. Kik jönnek, minő hangon fognak szólani, a Rákoczy fenhangon nyilatkozó szózata eléggé tanusítá. Elhangzik végre a zene, kalapot emel a tömeg, s előlép Nagy Péter; csengő tiszta hangjával s honfias szavaival nem egy „éljen“re lobbantá a tisztelgő tömeget; most leszáll a körbe Eötvös báró, s meleg szavakban mondá el köszönetét a megtiszteltetésért, mely nem őt, de az ügyet, az ikerházát érdekli.

Erre Mikó grófhöz indul a fáklyás menet, Rákoczy ismét szerte zúgta lelketrázó hangját, s a százakra menő fáklyák fényárba fűröszték a távolabbi utcákat; végre megállapodott, a nemzeti nagy zászló fölállítatik a kapu előtt, a céhbeli lobogók messze térre lengék körül az utca hosszában, a zene is elhallgatott.

Ekkor halljuk nagy fájdalommal, hogy ő kegyelmessége a hosszu ut miatt gyöngéledő levén, nehogy a dolgok menetét a bekövetkehető meghülés miatt akadályozza, a hü légen nem jelenhet meg, hanem lakában mindenkit szivesen fogad. Erre a tisztelgő követség fölment s Tisza ur szónoklata mellett üdvözli a nagy férfit a még nagyobb események előestéjén. A hullámzó nép folytonos zene és „éljen“ hangok közt távozott szállására.

23-ka már hivatalos nap volt; 10 órakor gyűltek egybe az alapító és részvényes tagok; a hallgatóságnak is szabad tér engedtetvén, a terem annyira megtelt, hogy ember ember hátán látszott ülni.

Az elnöki megnyitó beszédet Mikó gróf tartotta, szavai nagy lelkesedéssel fogadtattak; felelőül Eötvös báró lépett föl, s igen szépen emelé ki: Hogy a Királyhágó nem választja el a magyart; egy az, miként egy a test és lélek, mely a harcias világ korában dicsően állott meg a Kanahán földén! — most pedig a béke idején szellemi ereje által kell magát a többi europai mivelten nemzetekhez felküzdenie s ha lehet felülmulnia. Szavait száz „éljen“ követte. —

Most a megállapított egyleti szabályok olvastattak föl, mi szintén meglévén, a hivatalos nyelv meghatározására került a sor. Fensőbb rendeletek nyomán ez ügynek titkos szavazat által kelle eldöntetnie; mit sokan nem akarván érteni, a tárgy kitűzésére azonnal minden zugban „magyar!“ „magyar!“ riadt föl. A csöndes figyelmeztetésre azonban a rend csakhamar helyre állott, s következett a titkos szavazás. A várva várt eredmény az lön, hogy a muzeumegyleti hivatalos nyelv egyajkulag magyarnak nyilvánított; ime a keblek érzelmeinek kölcsönös öszhangzata! A nagy eredményü gyűlést az ideiglenes választmány titkári jelentése zárta be, mire egy óra mulva, délután három órakor, közlakoma következett. A részvét nagyszerűsége miatt itt is meggyült a baj. Ellehetett csakugyan mondani: Kicsi nekem ez a ház, kirugom az oldalát. Egy teríték 3 ftra. volt határozva, de sokan szivesen leütik vala a dupplát is, csak helyhez juthattak volna.

A napot átalános és mondhatni csinos kivilágítás zárta be. Nem zengett ugyan mint tegnap a hymnus, a szózat s b, sem pedig a bűvös zenehang; e az ünnepélyes csönd,

az ezredekként hullámzó tömeg és örömarcok annál megtöbbben szózatoltak.*)

24-kén ezek kerültek szőnyegre: A muzeumi helyiség beállítása és elrendezése, hány és micsoda tisztviselőt kell azonnal beállítani? Az elnök, alelnök tiszteletből működend-nek, a muzeumőr és könyvtárnok egyenkint 1000 pft., a titkár 500 pft., a pénztárnok mintegy 400 p. forintnyi évdíjjal jutalmaztatnak. Erre különféle utasítások és indítványok kerültek még szőnyegre, mik szinte végrejárván, az ülés befejezettek nyilvánítottak. Ebédre a vendégek legnagyobb részét Mikó gróf barátságos asztala fogadta; a nap hátralevő része csönd és várakozásban telt el. Legválságosabb volt a folyó hó

25-ke, ettől függött az elnök, alelnök, általában a tisztviselők s a választmányi tagok kiszemelése és megválasztása. Ha a dolog ujdonságát, a hivatalravágyók számosságát s végre a felekezetek különféleségét tekintjük; ha a fölmerülhető ezerféle érdekre gondolunk: önkényt kell bevallanunk, mikép a mai napon csakugyan nagyszerű föladat vala megoldandó. Siessünk azonban a dolog végére, s lássuk az eredményt.

Tisztválasztásra kerülván a sor, elnökül azonnal Mikó Imre ő excellentiája tiszteletetett meg; az intézkedés azonban úgy hozván magával: hogy minden választás titkos szavazat által mondassék ki, ugyanazon föladat lelkesmeretesen hajtattott is végre.

Szavazott 293 választó tag; választattak ezek: Elnök: Mikó Imre gr. ő excell. 292 szavazattal, ref. Alelnök: Lázár Miklós gr., kath., 283 szavazattal. Muzeumőr: Brassay Samu, unitar., 270 szavazattal, tanár az un. colleg. Könyvtárnok: Szabó Károly, ref., 218 szavazattal, tanár N. Körösön. Titoknok: 111 szavazattal, Finály Henrik, kath., tanár a kath. lyceumban. Pénztárnok: Bányai Vitál, ref., 185 szav. Ellenőr: Dr. Szabó József, kath., 162 szav. Gazda: Biró Lajos, kath. 116 sz.

A választmányi tagok ügye holnapra maradt. [Azóta a választmány 12 tagjainak névsorát is tudjuk, mely következő: Id. gr. Bethlen János, Zeyk Károly, Szacsvey Zsigmond, Mike Sándor, Horváth Pius, Engel József, Kriza János, Pál Sándor, Nagy Péter, Takács János, Gyulay Pál, Dózsa Dániel. Szerk.]

Endreffy.

T Á R C A.

Idegen eszmék.

Beszély.

(Irta Nagy Ferenc.)

(Folytatás köv.) III.

Kevés hetek mulva a mondottak után Édesit délelőttönkint a követtábla fődszinti karzatán találjuk, délutánonkint pedig Arabella zsámolyán.

A grófnő valósítá Zámon odavetett megjegyzését, s Kálmánt mint követét küldé az alsótábla padjaira, míg ez naponkint hiven eljár magas urnőjéhez a napi tárgyalások felől tudósítani őt, s ez és másféle tárgyakról eszméket cserélni.

— Azt nem vártam öntől, hogy még elég férfias bátorsága sincs szót emelni — mond egy ily látogatáskor Zámoryné követéhez — miért ül hát ön az emelvényen? miért küldtem önt oda?

— Bocsanat méltám — mentegetőzék a szőlított — sem magamat, sem méltás meghatalmazómat nem akarom kitenni egy oly kelletlen fellépés következtetésének, minőben H-n részesült, midőn a felszólalási jogot gyakorlatba akará venni. A jognak ugyan nyomai vannak, de nem a mi bűnünk, ha elődeink hallgatagsága azt ki engedé a használatból menni.

— Önök tehát elődek hibáját jobbnak tartják következetesen folytatni, mint a porladni indult jogot új érvényre emelni.

— Mi haszna is a csupa beszéd, ha szavazatjogung nincs; hiszen csak megmosolyognak a megyei követek, s utánuk kinevet a hallgatóság.

— Természetes, ha sem ujat, sem okosat nem birnak önök kisütni.

A juratus - követ nem felelt; hozzászókkott már ily kárpálásokhoz, miket el kelle türnie, nehogy kegyetlenebbeket ingereljen fel.

E helyett egy kis vártatva ábrándosan felnézett urnőjére s annak kezét vontá forró ajkaihoz.

Ez engedte a megkövetelt hódolatot, sőt hizelge neki a esinos ifjútól.

Rövid szünet után azonban mintegy megkapatva valami különös eszmétől, megrázkodott, s egyet vetve magán a pam-lagon, észrevehető küzdéssel ejté ki e megszólítást.

— Édesi!

*) A színház is minden napon kellőleg hozta meg tiszteletadóját: jeles darabjai és pontos előadásaival, sőt meghozta a diszeloadást is.

— Parancsol kegyurnöm! — kéri ez feltérdelve a zsámolyra.

— Megvallom hajlandó lettem volna, önt férjemül rendelni, ha önben több férfias erély nyilvánulva.

— Ábrándim álma nem merészel ez üdv magoság emelkedni — mond kigyulva a megzavarodott ifju e nemvárt megszólításra.

— Ne udvaroljon hanem igazolja magát — parancsolá a grófnő.

Az ifjut úgy hiszem inkább ajánlja a szerény visszavonultság, mint érett tapasztalatok negélyzése, mikkel nem bir s nem is birhat még.

— Az ifju orozslányban meg van az erő és méltóság érzete, s keresztül is tör az minden mozzanatán.

— Átismerhetni jövendő nagyságát, de nem látjuk öszszetüzni az öregekkel.

— Ebben igaza van, itt megadom magam — mond csilapodva a hölgy.

— Mi boldoggá tesz ez elismerés — sohajtá az ifju.

— Oh mily alázatos szolga ön most — folytatá félgúnyosan a grófnő — a porban kuszik egy mosolyamért, — és mégis, ha fel fognám hozzám emelni, mi zsarnokilag élne vissza előjogaival.

— Soha — mond pathossal a jurátus — mert feltétlen szabadságot engednék mind fölöttem, mind saját maga felett.

— De ezt nem is biznám kegye és szeszélyére, hanem eleve ki kötném magamnak — felelt határozattan a grófnő, s még jónak látá halkan hozzátoldani — különben is nem azért áll szabadságunkban a válás, hogy kellő szükségben ne segíthetnénk magunkon.

A jurátust korántsem lepte meg e feltételes fenyegetés, sajátja volt az a grófnő szeszélyeinek minden bizalmas nyilatkozat után: azért mellözve rá a vonatkozást édelgően sápgózá:

— E szellem magasztos, szabad emelkedettsége által.

— Különc, csak mondja ki, hogy különc — mond a grófnő, vigultan ugorva le pamlagáról s járva szét a szobában — hahaha! a világ fogalmai szerint külöknék az emberi társaságból azt a nőt ki maga kéri a férfit, legyen szives őt nőül venni, hahaha!

— Egy magas jellem felüláll a köznapiak itéletén.

— Éppen csak rangomnak köszönhetem, hogy kiméletesen, különcek neveznek, s éppen e rang másik akadály.

— Tudja mit — szakitá félbe töprengését, s megállva Kálmán előtt — tekintse az egész dolgot nem létezettnek, verjük ki fejünkéből, töméntelen a gát.

— Vagy függetlenségünk érzete nem bir elég erélyt kölcsönözni ezek legyőzésére? — kérdi kibivólag az ifju, felköltendő a háborgó özvegy büszkeségét.

— Jó, majd meglássuk — monda ez szárazon — de elő ne hozza ön a tárgyat addig, míg én meg nem emlitem. Most hagyjon magamra. Isten áldja!

— Ily szellem, ily szív! — szavalá lelkesedve a jurátus, megcsókolva a bucsura nyújtott kezét, aztán távozás közben még egyszer visszafordulva, ihlettel mondá: — Csillagom!

A grófnő azon napon magár zárkozott, s utána következő napokon is a belső küzdés nyomai látszattak arcán, — a világ hagyományos előitélete s az ezeni felülemelkedés viszketége közti harcáé.

A szülei házat látogató ifju mágnások iránt soh' sem volt előzékeny, hódolataikat betanult leckének, napi társalgásukat üres csacsogásnak gúnyolá, ezek tehát őt annál ingerletesebb szorgalommal keresék fel, s volt rá eset, hogy egymást kérdék, kikapták-e már a fiulánytól a napi záport. A fiulány elnevezést a székely szokásból kapta, mint fértelen gyermek, de mivel férfias szabadelvűsége miatt kétszeresen hitték ráállónak, férjhezmente után is rajta maradt az.

Hogy tehát még a szokottnál is keményebben szapult a magas rangú vendégeit, az senkit sem lepett meg, rossz szeszélynek tulajdoníták, de annál inkább meglepte őt, midőn egyik napon a többször visszautasított udvarló báró Csémy egy nemével a gunyos bosszúállásnak, szánakozó hangban mondá:

— Szabadjon őszinte üdvkíváratimat nagysád lábai elé raknom, hogy végre a szívére méltó kegyencet feltalálta.

— Mit beszél ön? én nem értem — viszonzá megütözve Arabella.

— A boldog választottat értem —

— Minő választottat? Kezem szabad.

— Mi azt illeti — mond félhalkan a báró — azt meg is várjuk nagysádról, hogy ha már kedve jó is a tréfára, csak balkézre fogja sorsához csatlani.

— De szóljon tisztán, kiről beszél, mit hadar ön itt sor-somhoz csatolásról — topogott ingerülve az özvegy, — én tisztán akarok hallani.

— Ne tagadja nagysád, mit az egész város susog, s holnap a madarak csiripolandnak, hogy férjet választott magának. Különbön azt bevallja minden ember, ki ismeri, hogy csinos lovagka.

A grófnő elhalványulva támaszkodott egy széknek, komolyan nézve a bárót, vajjon észrevehetné-e rajt, hogy e maliciosus hirt csak ő koholta, de utóbb ily aljassággal még sem akarván gyanusítani, csendes nyugalommal lépett elébe, mondván:

— Báró ur! bizom lovagiasságában, hogy nemcsak elhiszi e koholmány alaptalanságát, de annak rágalmi ellenében védelme alá is veszen. Isten önnel!

— Minden percen megvívok nagysádjáért! kiálta! a báró a távozó után.

Ezen kősa hír azonban nem volt légből kapott, mennyiben a könnyelmű juratus valami collegiális dáridó alkalmával, bortól és társai gúnyjától feltűzelve csakugyan ejtett ilyen célzást értető mentséget alázatos udvarlása igazolásául.

Erkölcsei lehetlenség volt a botrányos hír kerekedése után a grófnőnek Posonyban maradnia, valamint hogy mindjárt másnap el is utazott külföldre, mi által a szállongó gyanut csak megerősíté, mi ellen báró Csémynek elég dolga volt uton utfélen küzdeni, mit ő — tiszteletére legyen mondva — lovagias kitérővel folytatott is.

Az országgyűlés azalatt végéhez közeledett, az országos ügyek közérdekeltsége, s újabb napi hírek fölmerülése feledteték a közönséggel Zámoryné esztét.

Édesi bánkódva gondatlan csacsogásán, s annak rossz következtetéseit látva egész jövőjére, megkomolyodott, érett ta-

nulmányoknak és komoly foglalkozásoknak adta magát, miért is a fiatalság csakhamar megbocsátá szilaj kihágását, s ő egyévé vált az ifjuság szóvivőinek.

Eppen egy társaság volt nála heves és lelkesült tárgyalások fölött vitázva, midőn váratlanul Homonnai Drugeth Farkas nyitott be hozzá.

— Isten hozta Erdély képviselőjét! Éljen az Unió! — kiálta a gazda, felugorva székéről, és tárt karral sietve a jövővény ölelésére.

— Isten hozta! Isten hozta! — kiáltának a többiek, körülrajongva az érkezettet — mi hír a Királyhágón túl?

— A legujabbat nem tudom, uraim — mentegetőzék a viharos fogadástól megzavarodott Drugeth — mert én már jó ideje kijöttem hazulról, mint ime monori és erdősádi Édesi Kálmán ur tudni méltóztatik.

— Semmi monori, semmi erdősádi, semmi ur! — rivalgának a heves ifjak — mi mindnyájan testvérek vagyunk egy nemzetnek, egy hazának fiai.

— Az mindenesetre — igenlé az erdélyi, nekihevülve a lelkesedéstől, mi benne is felgyult — ha ti így fogadtok minket, majd mi is megmutatjuk, mit tudunk, csak vetődjék valaki közületek hozzánk.

— Mindnyájan, barátom, mindnyájan! — erősíté a társaság — a tavasszal nagyszerű testvérlátogatásra megyünk a Királyhágón túlra. Nyelvünk, irodalmunk ugyis egyé van olvadva, legyen ez egyesülés tökéletes.

— Ha ti egy kezetekeket nyújtjátok, mi mindkettővel ragadjuk meg azt — szónoklá az erdélyi — mi készségesen ragaszkodunk törzsünk erősb ágához.

— Éljen az Unió! fejezék be a többiek, mint egy ámmennel a barátságot. (Folytatjuk.)

Heti szemle.

Egy új collega köszöntött be hozzánk, kivel találkozni már már csökkent reményünk. A Bajai közlöny mutató-vány-lapját kaptuk t. i., mely bennünk biztossá tesz, hogy újévtől kezdve az alföldön egy harcossal több lesz a nemzetiség szent ügyeért. Kicsi ugyan a legény, nagyon kicsi, de majd kinövi magát, és hogy ember lesz a gáton, arról némileg kezeskedik Kolmár József tanár ur neve, ki a lap szerkesztését elvállalta. Így hát az alföldi magyar lapok csatláncja Bajától, Szegeden és Aradon át egész Temesvárig terjed (szeretnők, ha még Szabadkán is volna egy bajtársunk) és több bizalommal azt kiálthatjuk: Előre! lépünk ki a védelmi állapotból a támadóba — a nemzetiségért. — Különbön a „Bajai közlöny“ melyet szívünkéből üdvözlünk, vasárnapon int jelenik meg egy fél iven, ára helyben egy negyedévre 1 ft. 25 kr., félévre 2 ft. 50 kr., egész évre 5 ft. Vidéken minden évnegyed 25 krajcárral több.

Temesvári ujdonságok.

* A ministerium a zsandárság feloszlatását tervezi. Ennek következtében az itteni cs. k. helytartó-tanácsnál az iránt folynak tanácskozások, hogy milynemű csendőrség lépjen a mostaninak helyébe. Ugy látszik, hogy leginkább a megyei élet korából ismeretes persecutorok visszaállítására felé hajlanak a vélemények.

* A nemzeti színház egyik kitűnő tagja, Jekelfalusy Albert ur a múlt héten két operában, t. i. Luciában és Mártában hallatta magát közönségünk előtt. A kik őt nem ismerték, kevés bizalommal olvasták a szinlap jelentését az ő felléptéről, minthogy az utolsó időben oly vendégek mutaták magukat szinpadunkon, kiknek tehetsége sokszor alantabb állt saját színházunk tagjaiénál. Most azonban közönségünk nem győzi dicsérni Jekelfalusy jól iskolázott kellemes hangját, játékának nemességét és művészi összhangzatát, és városzerte a legnagyobb örömhír az, hogy a kedves vendég mű-

vészetét még hosszabb ideig fogja élvezni az ilyentől jöformán már elszoktatott közönségünk.

* Mult november havában a helybeli takarékpénztárba 398 fél betett 86,210 ft. 7 krajcárt, 147 fél pedig kivett abból 55,051 ft. 49 krt.

* Strampfer Frigyes, egykori városi színházunk igazgatója, annak mostani igazgatójával Szabó Józseffel a színház átengedéséről pár hét óta alkudozott, és ezen alkut a már aláírt szerződés befejezte. E szerződésben a színház tagjainak hátralék-fizetéseiről nincs gondoskodás, és Strampfer ezekre nézve nem vállalt kötelezettséget. Ha Szabó József hiteltelzői nem tesznek a szerződés ellen kifogást, úgy miként a

városi képviselőség nem ellenezte azt, a most megindult színházi bérlet után Strampfer veszi át az igazgatóságot, a mi körülbelül uj év táján történendék.

* A helybeli gázvilágító-intézet a városház kapuja alá egy levélszekrényt kifüggesztett, melybe a gáz fogyasztók netáni panaszaikat a világítás ellen magukban foglaló leveleiket dobhatják. Mindennap 12 óraker ezen levelek innen elvitetvén, az intézet igéri, hogy a fogyasztók kívánalminak rögtön megfelelőend. Azt már dicsérjük, és korszerűnek is találjuk, minthogy a világosság már nagyon kezdett alkudozni a sötétséggel.

Kiadó és felelős szerkesztő Pesty Frigyes.

Előfizetési felhívás.

Közeledünk azon időhatárhoz, melylyel e lapok harmadik folyamukat volnának megkezdendők. Ha visszatekintünk lefutott pályánkra, szerénytelenség nélkül vallanunk leend megengedve, hogy megtettünk, mit körülményeink közt tehetünk. Szándokunk volt ezen vidéken nemzetiségünk egy zászlóját feltűzni, hogy alatta előretörjünk hol érdekeink leginkább voltak veszélyeztetve; szándokunk volt oly közlönnyt nyújtani a közönségnek, mely ismereteket terjeszsen, és a magyar tudomány már is szép eredményeit megizleltesse az olvasóval. Azon kérdéseken kívül melyek minden mivel magyart érdekelhetik, tárgyaltunk különösen olyanokat, melyek az általunk lakott vidéket közelebb érdeklik; mire tanuságaink a bántási és bácskai helyrajzok, történeti ismertetések, gazdasági állapotokról értekezések, családok, és nevezetes emberek életirásai sat. Azonban ezen vállalat iránt — mely oly kecségető kilátások közt megindult, a közönség részvéte tetemesen csökkent, sőt oly annyira, hogy azt az utolsó félévben csak érzékeny anyagi áldozatokkal tarthattuk fenn. Nem vizsgáljuk e körülmény okát, de minthogy bizonyosan tudjuk, hogy e vidéken nagyszámmal van olyan magyar, kitől, tekintve szellemi és vagyonbeli tehetségét, joggal várhatnók, hogy a hozzánk legközelebb álló egyetlen magyar folyóiratot járassa, az ellenkező tény nagyrészt azáltal véljük magyarázhatónak, hogy sokan a helyett hogy előfizetnének, azt mondják az illető lapról: „elél az én nélkülém is.“ Ez nem annyira közönyösség, mint mulasztás, — mindazáltal ránk nézve sorvasztó állapot.

A dolgok így állván feltételes előfizetést hirdetünk a Delejtű 1860-ik évi folyamára. Kijentjük ugyan is, hogy csak akkor folytatjuk a Delejtű kiadását, **ha a költségek fedezésére megkivántató előfizetők száma, még f. é. december 20-ig jelentkezik** nálunk, a mi ha nem történnék, az uj előfizetőknek pénzeiket minden levonás nélkül visszaküldendők. Ezt azért tesszük, mert ha ezen feltétel nélkül megindítanók a lapot ujév után, erkölcsi köteleességünknek tartanók, még akkor is, ámbár saját kárunkra, folytatni a lap kiadását, ha az előfizetési pénzek nem is fedezhetnék a költséget. Ily áldozatra azonban továbbá is legjobb akaratumk mellett nem érezzük magunkat képeseknek.

Az előfizetési ár az eddigi marad, t. i. félévre 3 fr. 15 kr. egész évre 6 fr. 30 kr. ujpénzben. Ha a növekedő részvét alapján sikerülne a Delejtű életét hosszabbítani, vidékünk, közelebbi megyéink állapotját továbbá is különösen vennők figyelmünkbe. Megismertetnők nevezetesebb családjainkat, azok érdemeit a multban és jelenben, leirnánk mindent, mit e tartományban akár a természet, akár az ipar, akár a társasági élet nevezetést nyújt; hogy e szerint idővel a Delejtű valódi tárháza legyen a legbecsesb adatoknak hazánk ismeretére. Ezt annál biztosabban ígérhetjük, minél nagyobb volt azon készség, melyet író társainknál találtunk legközelebb vállalatunk támogatására.

Felkérünk tehát minden ügybarátot, és különösen eddig híj maradt tisztelt előfizetőinket, hogy ne csak a maguk számára irjanak alá, hanem személyes buzdítás által igyekezzenek a Delejtűt azon állapotra juttatni, hogy továbbá is folytattathassék, hogy a közreműködő írók cikkei díjaztathassanak, és az olvasó közönség ez által is minél több élvezetben részesülhessen.

Most, midőn a nemzet nemcsak a csaták vezéreit, hanem a szellem hőseit, nemzetiségének apolóit, őrzőit, mivelődésének terjesztőit oly lelkesedéssel ünnepli, tán nem ábrándozunk, ha azon reményünket fejezzük, miszerint a közönség újra ébredő buzgalommal karolandja fel vállalatunkat, melynek fő és legszentebb törekvése, hogy e vidéken egy ernyedetlen harciosa lehessen nemzeti érdekeinknek.

Temesvár november 7-én 1859.

Pesty Frigyes,
kiadó és szerkesztő.